

education

Department:
Education
North West Provincial Government
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TEKANYETSO YA POROFENSE

KEREITI YA 11

**SESOTHO PUO YA LAPENG (HL) P1
PUDUNGWANA 2024**

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO LE DIKELESO HO MOHLAHLUBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse tharo, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaello tsa Tshebediso ya puo	(30)

2. Araba dipotso TSOHLE.

3. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

4. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.

5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A:	Metsoso e 50
KAROLO YA B:	Metsoso e 30
KAROLO YA C:	Metsoso e 40

9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A**LEBONYO LA SESOTHO**

1	Morwetsana ha a ne a kgahlile batho, ba habo mohlankana ba ne ba kopa mohope wa metsi habo kgarebe eo. Mohlankana o ne a sa etele letsatsi le letsatsi kapa kgwedi le kgwedi habo kgarebe. O ne a etela moo ha a qeta ho kopelwa mohope wa metsi. Ho tloha moo o ne a tla boela hape ha habo kgarebe mohla a leng phomolong ka mora selemo.	5
2	Morwetsana hae mona o ne a sala a itebetse. A sa mathake hohle mona, ho thwe ka re ke moketjana ka mona, o se a le teng. A be a bonwe a ntse a phathatswa ke mahoohoo kapa a bonwe a nwa makotikoti a biri. Mmae o ne a mo ruta mesebetsi ya lelapa ka kakaretso, e jwalo ka ho rathola leting, ho hlatswa le ho tereka diphahlo ka nepo kapa ho di roka moo di tabohileng le ho kenya dikonopo moo di kgaohileng teng. Hape o rutwa hore a be le kelohloko e kgolo; ho sheba hore dintho di behwa ka makgethe moo di dulang. Mohla a fumanang lengolo le tswang ho mohlankana, le reng a mo lebelle ka letsatsi le itseng, o leka ka matla ho hlwekisa ntlo ho feta kamoo a etsang kateng ka mehla. Ho feta mona ditlhophiso tse ding tse ikgethang, e ba tsa dithaka tsa hae le ba baholwanyane ba ba latelang ka dilemo. Ba tla mengwa le bona hore ba tlo ba teng mohla letsatsi leo ho lebelletsweng mohlankana ka lona.	10
15
3	Mohlankana enwa ha a e so bitswe mokgwenyana hobane ha a e so nyale, o sa bitswa mohlankana feela. Le yena ha a tle a le mong. O tla kgetha a le mong kapa ba babedi ba tla mo tsamaisa tsela. Ya bohlale o hle a kgethe ba sa mo phahamelang ka maemo, tshobotsi le moaparo. Yena o lokela ho ikgetha ho bona hore ha ba fihla habo kgarebe, e re ba habo kgarebe ha ba ba nyarela ka dinyarelabakgwenyana, ya tla mo supa a tle a tsebe ho bua hantle a re, 'Ke eno e molelele, ya tenneng sutu e sootho.' Ba supiswang yena ba be ba kgotse ba re, 'Tjhe, Mothepane o ikgethetse basadi! Ha se mothwana feela, ke tjharola ya mohlankana.' Ha a kganya ka lebala ba re, 'Ke ngwane mosehla. Tshehla, hlapa o dule moo ba o kgaketse, ngwane mosehla ha a je le batho.'	20
25
4	Ha e le dijo, ho tla phehwa motoho wa poone, o nokwe ka tswekere, e be e boele e fafatswe ka hodima ona ha o tshelwa dikotlolwaneng tse nyenyane. Ho tloha moo ho tla rekwa dipompong tsa mokukutwana. O fumane dithena di ntse di di nanabela di ntse di di nka ka bonngwe. Motho wa teng ha a e lahlela ka hanong, a be a qethohele morao kwana. Ha e le barwetsana bona ha ba je letho dijong tseo. Ha e mong wa bahlankana a ka kgahlwa ke e mong wa barwetsana ba memilweng ke kgarebe, o tla nka pompong e le nngwe sekotlolong sa tsona, a mo fe yona. Kgarebe eo ha e rata mohlankana eo, e tla amohela pompong eo e sekamiseditse hlooho ka lehlakoreng. Leo ke letshwao la hore ngwanana eo o se a dumetse mohlankana eo.	30
35

- 5 Ha e mong wa bahlankana a ka re o nyorilwe, e ba o tla tlissetswa metsi ka kgalase e kubutilwe hodima porinki. Mohlankana wa batho a tshwarane le bothata ba ho kubutolla kgalase ena hore a tle a kgone ho nwa metsi ana. Ha a ka fanya, a qhala metsi ao ha a leka ho e kubutolla, kapa a leka ho phahamisetsa kgalase eno hodimo e ntse e kubutilwe jwalo, e ba metsi ano a tla tsholoha bohlaswa feela fatshe mono. Jwale ebe e tla ba setshehisa barwetsaneng. Le teng ha ho no tshewwa ka bolokolohi. Ho tla tshewwa matsoho a behilwe molomong mona kapa melomo e kenngwe ka hara dikobo. Ha banana ba se ba tswetse ka ntle, ke hona moo ba ka tshelang ba hlahisitse melomo. Ke ka hona banana ba meno a diqhobo le a masasa ba neng ba nyalwa ba sa ka ba bonwa ke bahlankana ba bona hore ba na le meno a tshabehang hampe hakaalo. 40 45
- 6 Ka mora ketelo ya bobedi ya mohlankana enwa habo kgarebe, ha ho sa na papadi jwale. Ba habo mohlankana ba lokisetsa ho ya ntsha bohadi. Jwalo ka Basotho, ba se ba ntse ba tseba hore sekepele sa bohadi se tla tloha dikgomong tse leshome ho ya ho tse mashome a mabedi a dikgomo tse dinaka. Ha ba habo mohlankana ba ka phetha sekepele se kopilweng, o tla utlwa ba re; 'Re batla mosadi wa rona jwale.' Ba habo ngwanana ba fuwa monyetla wa ho phahlela ngwana bona. Ngwana wa Mosotho o ne a phahlelwa ka dijana, meseme, dithebe, metlhotlo le dikobo tseo a di aparang. 50 55

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho: Toro; TM Lekitlane le ba bang, 1999]

- 1.1 Bolela se neng se etswa ke ba habo mohlankana ha morwetsana a ne a ba kgahlile. (1)
- 1.2 Ke dijo dife tse phehelwang mohlankana ya tjhaketseng habo kgarebe? (1)
- 1.3 Sepheo ke sefe sa ho neha mohlankana ya nyorilweng metsi ka kgalase e kubutilweng hodima porinki? (1)
- 1.4 Palo ya dikgomo eo ho dumellanwang ka yona ha ho kotjwa morwetsana e bitswa eng ka Sesotho? (1)
- 1.5 Akaretsa ditaba tsa seratswana sa ho qetela temeng ka polelo e le NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- 1.6 Lokodisa diketso tse etswang ke morwetsana ha a bontsha kgahleho ho mohlankana ya iketang ho yena. (2)
- 1.7 Hobaneng ha banana ba meno a diqhobo le a masasa ba ne ba nyalwa leha ba na le dipha tse jwalo? (1)
- 1.8 Bolela lebaka le etsang hore morwetsana ya seng a kopilwe a dule a itebetse ka nako tsohle. (2)

- 1.9 Kgetha karabo e nepahetseng (A-D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela.

Ha ho thwe '*ke tjarola ya mohlankana*' ho bolelwa hore ke ...

- A mohlankana ya hlohang seriti.
- B mohlankana ya phahameng a bile a hlahelletse ka mahetla
- C mohlankana e mokgutshwanyane ka seemo.
- D mohlankana e mobe ka tshobotsi. (1)

- 1.10 Mokgwa wa batjha wa ho bonya o hlalositsweng temeng ee, o fapana jwang le wa matsatsing a kajeno? Fana ka phapano e le NNGWE feela. (2)

- 1.11 Ho ya ka tsebo ya hao, ebe ke hobaneng ha morwetsana a lokela ho rutwa mesebetsi ya lelapa? (2)

- 1.12 O ka re tsela ya ho iketa ho kgarebe, e hlalositsweng seratswaneng sa bone, e ka ba le botle le bobefo bophelong? Hlalosa karabo ya hao ka botlalo. (2)

- 1.13 O ka etsa eng ha o le mohlankana mme o elellwa hamorao hore morwetsana eo o e ketileng ho yena mme a o dumela, o na le meno a diqhobo kapa a masasa? (2)

TEMA YA B

Boha tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

FOREIMI YA A**FOREIMI YA B****FOREIMI YA C**

[Di qotsitse alebamong ya ditshwantsho tsa banyalani]

- 1.14 Ebe ketsahalo e hlahisitsweng temeng ee, e bontsha mokete wa mofuta ofe? (1)
- 1.15 Batho ba apereng bosweu, ba hlahellang foreimeng ya B ba bitswa eng? (1)
- 1.16 Hlalosa ka mantswa a hao seo ketsahalo e hlahellang foreimeng ya C e se bontshang ho ya ka mehato e teng ya moketjana ona. (2)
- 1.17 Maikutlo a iponahatsang sefahlehong sa monyaduwa, foreiming ya C ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.18 Ditaba tsa tema ena di fapana le ho tshwana jwang le ditaba tsa tema ya pele ya Lebonyo la Sesotho? (2)
- 1.19 Hlalosa hore ke ka lebaka la eng ha batswadi ba thabiswa ke ketsahalo ena e etsahalang temeng ee. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang mehopolo E SUPILENG ya sehlooho se buuang ka mabaka a ka bakang ho holofala ha bana.

ELA TLHOKO

O lebeleletse ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswa a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswa ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

MABAKA A KA BAKANG HO HOLOFALA HA BANA

Ho ba motswadi wa ngwana ya sa itekanelang kapa ya holofetseng ke bothata bo boholo. Ha ho tsotellehe hore ngwana eo o mo hodisang ha a itekanela mmeleng kapa maikutlong, nnete ke hore ho mo hodisa le ho mo hlokomela ke phephetso e kgolo. Motswadi o lokela ho tseba le ho utlwisisa bothata boo ngwana wa hae a nang le bona hore a tle a mo thuse ka tshwanelo.

Setsebi sa mafu a kelello le mothobi wa maikutlo, Jonathan Bosworth, se fana ka mabaka a ka etsang hore bana ba holofale. Lefutso ke le leng la mabaka a ka bakang hore ngwana a hlahe a holofetse. Mme ya tsubang a bile a nwa jwala, a ka bakela ngwana mathata a kang bolwetse ba ditho tsa mmele le kelello tse sa sebediseng hantle ('Down Syndrome'). Ho sebedisa dithethefatsi boimaneng, ho nyolla kgonahalo ya hore ngwana a hlahe a sa itekanela. Dilemo tsa mme le bophelo ba hae nakong eo a immeng ka yona, le tsona di ka ba le seabo kgolofalong ya ngwana. Ka nako e nngwe ha mme a ile a kula nako e telele ha e le mokgatjhane, le teng ngwana a ka hlahisa a holofetse. Ngwana ya hlahileng pele ho nako le yena a ka ba le mathata a ho holofala

[E qotsitswe le ho lokiswa botjha ho tswa makasineng wa Bona, Loetse 2013]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

SESIRELETSI LETLALONG

SE FEDISA:
LESHWATA/ LEKGOPHO
HO HLOHLONA
HO TJHA
HO LONGWA

**LEKA SESIRELETSI SA GILLETTE SE
SETJHA LETLALONG LA HAO!!!**

**SE ETSEDITSWE
BANNA BA
MATLALO A
BOI**

*E tjhaelletswe monwana
ke ditsebi tsa letlalo.*

**TSHEBELETSO E
HLWAHLWA EO 'MONNA' a ka iphumanelang YONA.**

Gillette[®]

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa Dis-chem Pharmacies, Summer 2019: Leq.87]

- 3.1 Bolela lewa LE LE LENG le bontshang hore mmapatsi a ka atleha ho hohella bareki ho reka sehlahiswa sa hae. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.2 Tshebediso ya mengolo e fapaneng ka boholo papatsong ee e na le tshusumetso efe ho bareki? (2)
- 3.3 Tshebediso ya setshwantsho sa monna ya papatsong ee e fetisa molaetsa ofe? (2)
- 3.4 Hlalosa kamoo kgethollo/leeme le hlahellang kateng papatsong ena. (2)
- 3.5 Na mmapatsi o atlehile ho sebedisa polelo e latelang ho susumetsa bareki ho reka sehlahiswa see?

Leka sesireletsi sa Gillette se setjha letlalong la hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Boha le ho bala khathunu ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E**TLHAHLOBO E FOSAHETSENG**

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa lesedinyaneng la Pretoria News, 5 Loetse 2013]

- 4.1 Na o ka re ngaka ee e buisane le mokudi pele e mo hlahloba? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 4.2 Ha o sheba sefahlehong sa mokudi o ka re ke eng e o bontshang hore mokudi o tshwerwe ke sefuba? (2)
- 4.3 Ho ya ka khathunu ee, hlalosa se bontshang hore ngaka ena ha e tsebe lefu le tshwereng mokudi. (2)
- 4.4 Polelo ena ya mokudi: 'Tlohela maoto o shebe sefuba!' e hlalosa maikutlo afe a mokudi? (2)
- 4.5 Ha o ne o le mokudi enwa, o ne o tla etsa jwang ha o elellwa hore ngaka e o phekolang ha e tsebe ditaba tsa yona? (2)

[10]

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse e latelang.

TEMA YA F

1	Ha re kgutla phupung, Moratehi a re phutha. A re bolella hore re tshwarane ka matsoho bana ba Makhobalo, feela yena re mo lebale, o sa ilo sebeletsa ntate Serobebe dikgomo tsa ho nyala Disemelo. A hana ho re mamela ho tu! Ka nto re: 'Thakgodi, ngwana monna, o mamele. Ke eo moholwane wa rona, o se a re lahla shwalaneng. Ha a tsebe hore o tla ipolaisa badimo ka ketso ena.'	5
2	'E ne e le pele ha badimo ba sa le bohale; kajeno ke ntja tse tswileng meno. Ba ka be ba thibile dinokwane hore di se ntshe ntate kotsi, ba thibile le botsotsi bona boo e seng e le koboanela ho ba batsho le ba basweu. Ba a hloleha le bona. Ba ka tlohela ho sireletsa ntate, a kgakgathwe ke batho, ba tsotella nna? Nke ke be ke tshaba ba mabintleng, ka ba ka boela ka tshaba le boSerobebe lebekebeke.	10
3	Disemelo ke mosadi wa ka, ke ilo sebeletsa ntatae.' Ho araba Moratehi. Re sa ntsane re qobokisana jwalo le yena, moo Thakgodi a reng o tla bua, motho a kena monyako a se a ntse a bua. 'A kae he, majakanenyana ale? Moratehi ke itseng ho wena? Ka Batshweneng ba ntwetseng, le tla tseba hore ke ne ke bua nnete.' Ho realo ntate Moepane.	15
4	'Ao! Ntate Moepane, re sa bua ditaba tsa lelapa mona, etswe re sa le bofifing. Ke wona matshediso ao o re tlišetsang ona aa? Ke nna eo ke arabela ho seo a se buang.' 'Tloha mona wena! Le ntatao o se a samme kgarafu. Ekabe ke thibile ntho ena. Ebile le motho ya le sebeditseng hampe tjenana, nka be ke ile ka mo tlosa ka lehodiotswana, ebe re tswa pata yena hona jwale.' Ho tswela pele ntate Moepane.	20
[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya Mpheng Toka, NA Sethabela le ba bang, 1993]		

- 5.1 Polelo ena: 'Ba a hloleha le bona', e ho lekgathe lejwale. Boela o e ngole hape e se e le ho lekgathe lefetile. (1)
- 5.2 Sebedisa lentswe le latelang HABEDI ho bontsha meelelo e mmedi e fapaneng ya lona. **Mona** (2)
- 5.3 Hlalosa sekapolelo sena: Ho tshwarana ka matsoho. (2)
- 5.4 Sebedisa maelana ana a latelang polelong ya hao. Ho tshaba lebekebeke. (1)
- 5.5 Lentswe le ntshofaditsweng polelong ena: 'A kae he, **majakanenyana** ale? 'ke nyenyefatso ya lentswe majakane. (2)
- Fetolela lentswe **bohale** nyenyefatsong o be o le sebedise polelong ya hao. (2)

- 5.6 Polelong ena: 'Ha re kgutla **phupung**, Moratehi a re phutha', lentswe le ntshofaditsweng ke lehlalosi la sebaka. Ipopole polelo eo ho yona osebedisang lehlalosi la nako.

(2)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70